

10. Пічугін М. Ф., Грибан Г. П., Романчук В. М., Романчук С. В. Фізичне виховання військовослужбовців : навч. посіб. Житомир : ЖВІ НАУ, 2011. 820 с.

11. Test Yourself 2.0 – Програма для тестирования знаній школьників и студентів // Софт Архив : сайт. URL: <http://soft-arhiv.com/load/27-1-0-598> (дата звернення: 28.03.2019).

Надійшла до редколегії 01.04.2019

УДК 349.2(477)

І. Д. КАЗАНЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4269-2749>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОКРАЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО І ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Розглянуто сучасний стан правового регулювання та організації професійної системи підготовки (перепідготовки) фахівців для органів Національної поліції щодо ефективного виконання завдань із забезпечення публічної безпеки і порядку. На підставі аналізу вітчизняного та міжнародного досвіду поліцейської діяльності щодо подолання наслідків надзвичайної ситуації техногенного і природного характеру надані пріоритетні напрями удосконалення організації освітнього процесу в вищих навчальних закладах відомчої освіти шляхом використання сучасних методик інтерактивного навчання.

Ключові слова: Національна поліція України, нормативно-правові засади, освітній процес, взаємодія, сучасні методи навчання, надзвичайні ситуації природного та техногенного походження, публічна безпека і порядок.

Сучасний процес розвитку правоохоронної системи України, наближення змісту діяльності Національної поліції, як складової частини правоохоронної системи держави, до європейської моделі функціонування органів правоохорони актуалізує проблему покращення системи професійної підготовки (перепідготовки) майбутніх правоохоронців, покращення рівня їх майстерності в процесі забезпечення публічної безпеки і порядку. Особливої уваги ця проблема набула після вступу України до Ради Європи й прийняттям державою певних правових зобов'язань [1, с. 41], у тому числі і у сфері протидії існуючим екологічним ризикам і загрозам, забезпечення публічної безпеки та порядку під час надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження.

Не є новиною, що надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру – це небезпечні явища, які, у першу чергу, загрожують безпеці життєдіяльності людини, різко ускладнюють діяльність державних органів [2]. Тому важлива роль повинна віддаватися комплексному використанні усіх сил і засобів органів поліції, яке повинне базуватися на принципах [3, с. 181]: зосередження основних сил і засобів в найбільш вірогідних місцях порушень громадського порядку; безперервність, гнучкість і активність правоохоронців; маневреність силами і засобами; безперервність, гнучкість та активність.

На сьогодні недосконалість правового забезпечення організації діяльності правоохоронних органів, неналежний рівень взаємодії Національної поліції, Державної

служби України з надзвичайних ситуацій та органів місцевого самоврядування в процесі забезпечення публічної безпеки і порядку під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, а також відсутність дієвого механізму участі громадськості у прийнятті рішень, що стосуються забезпечення публічної безпеки та порядку, – усі ці фактори не тільки негативно впливають на ефективність правоохоронної діяльності, але й знижують рівень професійної підготовки працівників правоохоронних органів.

Перш ніж розглянути шляхи покращення підготовки кадрів до органів поліції, дієдатних на високому професійному рівні виконувати завдання у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку під час надзвичайних ситуацій, проаналізуємо сучасний стан правового регулювання організації взаємодії у цій сфері. Так, заходи з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пожеж і небезпечних подій на території України здійснюються силами цивільного захисту, у тому числі підрозділами Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, із залученням органів Національної поліції України та підрозділів Національної гвардії України відповідно до покладених на них завдань та відповідно до ст. 76, 80 Кодексу цивільного захисту України та наказу МВС України від 26 грудня 2014 року № 1406 «Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативної-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації».

У свою чергу безпосередня організація спільної взаємодії та координація робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій здійснюється на підставі положень наказу МВС України від 22 серпня 2016 року № 859 та передбачена: 1) на державному рівні (між апаратом Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС), апаратом центрального органу управління Національної поліції України та головним органом військового управління Національної гвардії України), на регіональному рівні (між територіальними органами ДСНС, територіальними органами Національної поліції України та органами військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України), на місцевому рівні (між підрозділами ДСНС, відділами в районах, містах, районах у містах Національної поліції України та військовими частинами Національної гвардії України) [4].

При цьому формами взаємодії між органами Національної поліції України, ДСНС та Національною гвардією України є: а) обмін інформацією про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій у різних регіонах країни; б) проведення спільних оперативних нарад керівництва ДСНС та Національної поліції України та Командувачем (заступниками) Національної гвардії України, керівників територіальних органів ДСНС з керівниками територіальних (міжрегіональних) органів Національної поліції України та оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України; в) здійснення спільних заходів за планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту в разі виникнення надзвичайної ситуації, що розробляються на регіональних і місцевих рівнях; г) проведення спільних навчань і тренувань; д) здійснення інших заходів, передбачених чинним законодавством.

Слід зазначити, що Національна поліція в межах компетенції, визначеної Законом України «Про Національну поліцію», іншими законодавчими і підзаконними нормативними актами [5]: інформує ДСНС на державному, регіональному та місцевому рівнях про ознаки загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій; надає в межах, визначених законом, послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги; у межах повноважень, передбачених законом, організовує та здійснює заходи щодо рятування людей, забезпечення їх безпеки, охорони майна в разі стихійного лиха, аварій, пожеж, катастроф та ліквідації їх наслідків; уживає заходів щодо забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях; регулює дорожній рух та здійснює контроль за

додержанням Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306, його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі; здійснює супроводження транспортних засобів; уживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їх життя чи здоров'я; здійснює контроль за додержанням вимог режиму радіаційної безпеки в спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення; сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації в разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості; уживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе, установлює особу за невпізнаним трупом; надає допомогу органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у відселенні людей з місць, небезпечних для проживання, проведенні евакуації населення; бере участь у здійсненні карантинних заходів під час епідемій та епізоотій; надає дозвіл підрозділам Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту на доступ на територію об'єктів Національної поліції України для запобігання виникненню або ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій; здійснює інші заходи, передбачені законодавством.

В умовах надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру при розробці плану комплексного використання сил і засобів поліції, доцільним є створення координаційної групи або ради. Вивчення практики роботи поліції свідчить, такі групи-ради створюються далеко не в кожному органі, що приводить до неякісного складання єдиної дислокації сил різних служб. Найчастіше це виражається в тому, що командир підрозділу патрульної поліції чисто механічно сполучають лінійні дислокації в одну, не погоджуючи або недостатньо погоджуючи їх з керівниками інших служб і підрозділів [6, с. 119].

Отже, враховуючи вимоги наказу МВС України «Про затвердження Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування освіти у МВС» від 08.06.2017 р. №482 вимогою часу є впровадження сучасних інтерактивних методів і форм навчання в вищих навчальних закладах системи МВС України [7]. Професійно необхідними в інноваційному навчанні є імітаційні активні методи, які поділяються на неігрові (аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи) та ігрові (ділові ігри) [8]. Саме вони є найбільш суттєвими у професійній направленості освітнього процесу, бо є важливим засобом орієнтування слухача (майбутнього правоохоронця) на такі цінності, як краще засвоєння специфіки майбутньої спеціальності, оволодіння професійною майстерністю, глибокого вивчення положень діючого національного і міжнародного законодавства з ефективних застосуванням його норм на практиці, створення нових алгоритмів дій.

Особливе місце в освітній діяльності повинно займати якісне викладання навчальних дисциплін прикладного напрямку, що вимагає використання в освітньому процесі інноваційних методик, що спонукає змінювати обсяг, склад, структурування навчального матеріалу, орієнтує на формування повноцінного теоретичного мислення слухача, розвиток засобів сучасної комунікації, обмін практиками в освітньому процесі, врахування кращих світових практик, і головне – покращить рівень професійної майстерності майбутніх поліцейських.

Одним з ключових сучасних методів викладання навчальних дисциплін є ситуаційний метод – коли мова йде про реальні ситуації, а не такі, які були придумані в аудиторії. На сьогодні навчальний процес неможливо уявити без використання «квестів» (виршення фахових задач за допомогою комплексного використання теоретичних знань з навчальних дисциплін і отриманих практичних навиків). Варто зазначити, що саме в Харківському національному університеті внутрішніх справ (надалі – ХНУВС) цей інтерактивний метод навчання знайшов не тільки широке використання в навчальному процесі, але й показав

свою високу ефективність в оцінюванні знань і навичок курсантів (слухачів) як майбутніх поліцейських. Зокрема так звані «поліцейські квести» використовуються у ХНУВС в процесі забезпечення практичної складової навчального процесу. Так, під час поліцейського квесту курсанти розв'язують практичні завдання у режимі реального часу, поєднуючи тим самим теоретичний і практичний компоненти навчання.

Не слід також забувати і про тренінгову форму навчання, яка забезпечить ефективне формування мотивацій, необхідних умінь, навичок, компетентності і є альтернативою класичній лекції. Не меншу значущість має й кейс-метод, який фактично змінює ролі викладача і слухача, зобов'язуючи викладача створити в навчальній аудиторії такі умови, які б дозволили розвинути у слухачів вміння критично мислити, аналізувати, спонукати їх до того, щоб в процесі дискусії поділитися власними думками, ідеями, знаннями та досвідом [9, с. 57]. Адже на практиці істотною проблемою для поліції залишається аналіз і оцінка оперативної обстановки. Кожний підрозділ Національної поліції аналізує і оцінює інформацію по своїй лінії роботи. При цьому її об'єм не скорочується, а збільшується. Дані аналізу дозволяють визначити ділянки, де необхідно виставляти сили патрульної поліції, Національної гвардії, а також військових частин і громадських формувань з метою підтримання порядку в місцях їх розташування. Тому вдосконалення системи інформування, тобто своєчасного доведення до особового складу інформації про оперативну обстановку і всі події за добу, зміни на постах і маршрутах і, головне, – особиста винахідливість, ініціатива – це ті якості, які повинні використовуватись для реалізації гнучкості підтримання публічної безпеки і порядку при надзвичайному стані. Враховуючи це, на нашу думку, саме застосування кейс-методу покращить рівень отримання необхідних знань і навичок слухачем. У такій ситуації завданням кейс-методу є навчання майбутніх правоохоронців здатності справлятися з унікальними та нестандартними ситуаціями, які вимагають знань з багатьох наук (адже викладач перебуває в аудиторії лише в якості арбітра), і які, як правило, виникають чи можуть виникнути в реальному житті і які вимагають швидкого прийняття вірного управлінського рішення. Творче і аналітичне мислення стає необхідною рисою сучасного правоохоронця. Тому використання цього інтерактивного освітнього методу є дуже ефективним у розвитку навичок ідентифікації фахових проблем, систематизації і аналізу викладених фактів, розробки альтернативних рішень, піднімає впевненість студентів у своїх здібностях. Індивідуальний аналіз кейсу і його обговорення в групі дають набагато більші можливості для розвитку фахової майстерності, ніж заучування підручника чи конспекту лекцій. Найголовніші навички, які здобуває слухач під час застосування кейс-методу є: спостереження, відбір даних, ідентифікація проблеми, спілкування, мотивація, вміння під професійним кутом зору сприймати будь-яку вербальну інформацію, самостійно осмислювати і приймати альтернативне рішення, оцінюючи його можливі наслідки, визначати оптимальні шляхи реалізації цього рішення.

Таким чином, пріоритетними шляхами удосконалення правових засад організації поліцейської діяльності під час подолання наслідків надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру, а також покращення системи професійної підготовки (перепідготовки) майбутніх правоохоронців визначимо:

1) урахування провідного досвіду поліцейської діяльності зарубіжних країн в розробці і здійсненні на державному і регіональному рівнях програм дій з протидії наслідків надзвичайних ситуацій, які матимуть системний характер із планування сумісних дій та управління силами і засобами поліції, інших правоохоронних органів та місцевого самоврядування, визначать критерії оцінки їх діяльності, в усьому відповідатимуть цілям державної політики і світовим стандартам;

2) розробка правових і організаційних механізмів щодо створення державної системи екологічної освіти, виховання та інформування громадськості;

3) впровадження інноваційних методик в освітній процес у вищих закладах відомчої освіти, яке повинно ґрунтуватися на врахуванні ряду факторів: використанні системного

підходу щодо вибору програмних засобів та систем обробки інформації; збільшенні ролі практичної складової у навчанні; широке використання інтерактивних і віртуальних тренажерів під час навчання; позитивна мотивація і готовність науково-педагогічного складу і слухачів (курсантів) до впровадження сучасних технологій в освітню діяльність;

4) формування прогресивної нормативно-правової бази щодо регулювання організації та якості освітнього процесу у системі вищих закладах відомчої освіти з урахуванням європейських стандартів та міжнародного досвіду, що є одним з основних факторів підготовки кваліфікованого правоохоронця. В цьому аспекті нагальною є потреба у закріпленні в Законі України «Про вищу освіту» дистанційної форми навчання (навчання правил і навичок «навігації» в інформаційному просторі), та визначення порядку використання різних методів навчання з метою обміну інформацією щодо опанування навчального матеріалу (мультимедійні лекції, тренінгів, кейс-методу, електронні підручники тощо).

Список бібліографічних посилань

1. Павличенко О. Україна в Раді Європи: здобутки, перспективи, проблеми // Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи : сайт. URL: <http://khp.org/index.php?id=946482406> (дата звернення: 30.04.2019).

2. Корнеєнко С. В. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. Київ, 2013. 244 с.

3. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 432 с.

4. Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події : наказ МВС України від 22.08.2016 № 859. *Офіційний вісник України*. 2016. № 77. Ст. 2583.

5. Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.

6. Сергєєв А. В. Правові основи діяльності органів внутрішніх справ в умовах надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. *Право і Безпека*. 2002. № 2. С. 118–121.

7. Про затвердження Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування освіти у МВС : наказ МВС України від 08 червня 2017 р. № 482 // ЛігаЗакон : сайт. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS760.html (дата звернення: 30.03.2019).

8. Казанчук І. Д. Перспективи покращення освітньої діяльності в Україні за допомогою впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій / Харківський національний університет внутрішніх справ в системі підготовки кадрів України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 26 верес. 2014 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. С. 186–190.

9. Сафіулін В. І. Інноваційний пошук нових технологій навчання // Інноваційні пошуки в сучасній освіті / за ред. Л. І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук. Київ : Логос, 2014. С. 53–64.

Надійшла до редколегії 05.04.2019